

KĨ THUẬT DẠY HỌC LỚP GHEP VÀ NHỮNG NỘI DUNG CẦN BỒI DƯỠNG CHO GIÁO VIÊN TIỂU HỌC VÙNG DÂN TỘC THIỂU SỐ TRƯỚC YÊU CẦU ĐỔI MỚI GIÁO DỤC

TRẦN THỊ YÊN

Viện Khoa học Giáo dục Việt Nam
Email: yenttdt@yahoo.com

Tóm tắt: *Lớp ghép - một hình thức tổ chức dạy học đặc thù ở vùng dân tộc thiểu số, đã và đang tồn tại ở Việt Nam trong nhiều thập kỉ qua. Các kết quả nghiên cứu và thực tiễn giáo dục đều khẳng định vai trò và những đóng góp quan trọng của lớp ghép đối với sự nghiệp phát triển giáo dục ở vùng dân tộc thiểu số. Mặc dù được xác định là sẽ tồn tại lâu dài nhưng lớp ghép đang đối mặt với nhiều bất cập, đặc biệt là chất lượng dạy và học. Bài viết đưa ra những kĩ thuật dạy học lớp ghép và đề xuất một số nội dung cần bồi dưỡng cho giáo viên tiểu học vùng dân tộc thiểu số trước yêu cầu đổi mới giáo dục.*

Từ khoá: *Kĩ thuật; dạy học lớp ghép; giáo viên tiểu học; dân tộc thiểu số.*

(Nhận bài ngày 24/4/2017; Nhận kết quả phản biện và chỉnh sửa ngày 10/5/2017; Duyệt đăng ngày 25/6/2017).

1. Đặt vấn đề

Lớp ghép (LG) - một hình thức tổ chức dạy học đặc thù ở vùng dân tộc thiểu số (DTTS), đã và đang tồn tại ở Việt nam trong nhiều thập kỉ qua. Các kết quả nghiên cứu và thực tiễn giáo dục đều khẳng định vai trò và những đóng góp quan trọng của LG đối với sự nghiệp phát triển giáo dục ở vùng DTTS. Trong đó, đặc biệt nhấn mạnh vai trò tạo cơ hội đến trường cho trẻ em DTTS. LG đã trở thành một giải pháp quan trọng để thực hiện mục tiêu phổ cập giáo dục ở nhiều địa phương vùng DTTS. Mặc dù được xác định là sẽ tồn tại lâu dài nhưng LG đang đối mặt với nhiều bất cập, đặc biệt là chất lượng dạy và học để đáp ứng trước yêu cầu đổi mới giáo dục. Vì vậy, mục đích của việc bồi dưỡng cho giáo viên (GV) tiểu học vùng DTTS về kĩ thuật dạy LG đáp ứng yêu cầu đổi mới giáo dục trong đó hướng tới: Dạy học theo định hướng phát triển năng lực là cần thiết để giúp cho GV có năng lực tổ chức dạy học LG phù hợp với nhu cầu thực tiễn vùng DTTS.

2. Kĩ thuật dạy học lớp ghép là gì?

Trước khi bàn đến kĩ thuật dạy học LG là gì, cần làm rõ nội hàm của kĩ thuật dạy học: Đó là những biện pháp, cách thức hành động của của GV và học sinh (HS) trong các tình huống, hành động nhỏ nhằm thực hiện và điều khiển quá trình dạy học. Các kĩ thuật dạy học là những đơn vị nhỏ nhất của phương pháp dạy học. Có những kĩ thuật dạy học chung, có những kĩ thuật đặc thù của từng phương pháp dạy học, ví dụ kĩ thuật đặt câu hỏi trong đàm thoại. Ngày nay, người ta chú trọng phát triển và sử dụng các kĩ thuật dạy học phát huy tính tích cực, sáng tạo của người học như “động não”, “tia chớp”, “bể cá”, XYZ, Bản đồ tư duy....

Như vậy, kĩ thuật dạy học LG không nằm ngoài

những biện pháp, cách thức nêu trên. Tuy nhiên, do LG có tính chất đặc thù riêng nên LG là một hình thức tổ chức dạy học với một GV trong cùng một phòng học, cùng một thời gian tổ chức cho HS học tập theo các trình độ khác nhau. Khái niệm “trình độ” dùng để chỉ trình độ học vấn của HS ở các lớp 1, 2, 3, 4, 5. Còn kĩ thuật dạy học LG là một hình thức tổ chức dạy học mà một GV có trách nhiệm tổ chức dạy học cho HS ở hai hay nhiều trình độ khác nhau, với việc sử dụng kĩ thuật đặc thù của các phương pháp khác nhau để đạt đến những mục tiêu giáo dục đã đặt ra.

3. Vai nét về thực trạng lớp ghép ở các vùng dân tộc thiểu số Việt Nam

Xuất phát từ nhu cầu thực tiễn về đặc điểm vùng miền của vùng DTTS, hệ thống trường tiểu học được tổ chức với nhiều mô hình khác nhau nhằm đảm bảo quyền được học tập của trẻ em. Vì lẽ đó, ở những vùng sâu, vùng xa, buôn/sóc, thôn/bản,... được hình thành những điểm lẻ, LG với phương châm: “Đưa trường đến với HS”. Vì vậy, theo số liệu báo cáo của các tỉnh có thực hiện dạy LG năm học 2015-2016 cho thấy:

Về số lượng trường, LG ở vùng DTTS còn khá nhiều, mặc dù vẫn còn một tỉ lệ số trường, LG của một số tỉnh mà chúng tôi chưa thống kê được. Nhưng, so với tỉ lệ số trường, lớp công lập trong toàn quốc ở năm học 2015-2016 thì số trường có LG chiếm 8.8%, số LG chiếm 1.4%, số HS dân tộc học ở LG chiếm 3.8% so với HS dân tộc học ở các trường công lập trong toàn quốc. Điều này cho thấy sự tồn tại của các LG ở vùng DTTS mà số lượng HS và GV không nhỏ tham gia dạy - học ở loại hình trường, lớp đặc biệt này.

Về chất lượng dạy - học LG trong những năm gần đây đã được quan tâm đến, thể hiện là các nghiên cứu

Bảng 1: Trường, lớp, HS, GV dạy LG năm học 2015-2016

(Đơn vị: Trường, lớp, người)

Vùng/Cả nước	Trường có LG	Số LG			HS		GV	
		Tổng số	Chia ra		TS	Dân tộc	Tổng số	GV đạt chuẩn
			2 trình độ	3 trình độ				
Đông Bắc	692	1556	1522	43	15.648	15.101	1.719	1.707
Tây Bắc	320	1017	1099	40	12.468	12.046	1.041	1.030
Bắc Trung Bộ	82	337	320	78	12.823	12.564	1.106	1.093
Tây Nguyên	163	586	569	17	9.600	9.344	582	573
Nam Bộ	70	137	133	4	1.756	667	104	102
Cả nước	1.327	3.633	3.643	182	52.475	49.722	4.552	10.505

(Ghi chú: 1. Đông Bắc: Hà Giang, Cao Bằng, Lào Cai, Bắc Kạn, Lạng Sơn, Tuyên Quang, Yên Bái, Thái Nguyên, Phú Thọ, Bắc Giang, Quảng Ninh; 2. Tây Bắc: Lai Châu, Điện Biên, Sơn La, Hòa Bình; 3. Bắc Trung Bộ: Thanh Hóa, Nghệ An, Hà Tĩnh, Quảng Bình, Quảng Trị, Thừa Thiên-Huế, thành phố Đà Nẵng, Quảng Nam, Quảng Ngãi, Bình Định, Phú Yên, Khánh Hòa; 4. Tây Nguyên: Kon Tum, Gia Lai, Đắk Lắk, Đắk Nông, Lâm Đồng; 5. Nam Bộ: TP. Hồ Chí Minh, Ninh Thuận, Bình Phước, Tây Ninh, Bình Dương, Đồng Nai, Bình Thuận, Bà Rịa- Vũng Tàu, Tiền Giang, Vĩnh Long, Bến Tre, Kiên Giang, Cần Thơ, Trà Vinh, Sóc Trăng, Bạc Liêu, Cà Mau, Hậu Giang; Cả nước: Số liệu tính tới thời điểm tháng 6/2016 theo báo cáo của các Sở Giáo dục và Đào tạo).

của Trung tâm Nghiên cứu Giáo dục Dân tộc với các tài liệu liên quan đến dạy - học LG trong đó đã biên soạn được 2 cuốn tài liệu về dạy học LG hiệu quả, đã được triển khai: Giai đoạn 1 (2001-2005) gồm 17 tỉnh tham gia; Giai đoạn 2 (2006-2010) gồm 39 tỉnh tham gia. Và một số đề tài đã nghiên cứu về giải pháp nâng cao chất lượng dạy - học LG vùng DTTS cho đội ngũ GV góp phần nâng cao chất lượng giáo dục vùng DTTS,... Tuy nhiên, trước yêu cầu đổi mới giáo dục, vấn đề dạy - học theo định hướng phát triển năng lực HS ở các trường, lớp nói chung, và các trường, lớp vùng DTTS nói riêng cần được quan tâm, nhưng hơn hết vẫn cần chú trọng đến việc dạy - học mang yếu tố đặc thù của các trường, lớp đặc biệt này, mà LG là một trong những loại hình như thế. Vì vậy, khác với GV dạy ở các lớp học thông thường, đối với GV dạy LG cần phải có những năng lực nghề nghiệp nhất định như: Lập kế hoạch dạy học LG, kế hoạch bài học LG, dạy học theo nhóm,...Song, những nội dung này còn rất khó khăn đối với GV dạy LG.

Ngoài ra, theo kết quả khảo sát của đề tài mã số V2016 - 05 NV cho thấy, nhu cầu cần được bồi dưỡng những nội dung liên quan đến kĩ thuật dạy học LG, đặc biệt kĩ thuật dạy LG theo định hướng phát triển năng lực HS được cán bộ quản lí giáo dục và GV đánh giá chiếm tỉ lệ khá cao có 73.5% ý kiến cho rằng rất cần thiết và cần thiết bồi dưỡng những nội dung này, tỉ lệ ít cần thiết và không cần thiết chiếm 17.6% và 8.8%.

4. Đề xuất một số nội dung bồi dưỡng về kĩ thuật dạy học lớp ghép cho giáo viên tiểu học vùng dân tộc thiểu số

Xuất phát từ nhu cầu thực tế và yêu cầu đổi mới

giáo dục, đặc biệt chú trọng tới dạy học theo định hướng phát triển năng lực HS được áp dụng cho những GV tiểu học dạy ở những điểm lẻ, LG vùng DTTS đã được bồi dưỡng và chưa được tham gia bồi dưỡng về kĩ thuật dạy LG, trong đó tập trung vào các nhóm đối tượng với các nhóm trình độ, năng lực khác nhau. Vì thế, các nội dung đề xuất cần được bồi dưỡng là:

4.1. Kĩ thuật xây dựng kế hoạch dạy học lớp ghép

- Khi bồi dưỡng nội dung này, việc trước tiên cần hướng dẫn để GV nắm được sự khác nhau giữa dạy học lớp đơn và LG trong đó hướng tới phát triển năng lực của HS. Ví dụ: Thông thường khi nói về kế hoạch dạy học của một tuần, người ta dùng từ: Thời khoá biểu. Thời khoá biểu thường có ý nghĩa là một kế hoạch dạy học thống nhất cho một nhóm trình độ, do nhà trường sắp xếp và mang tính

ổn định trong một thời gian nhất định (thường là trong một học kì). Trong khi đó, việc xây dựng kế hoạch dạy học trong một tuần ở LG là cho nhiều nhóm đối tượng khác nhau, với những trình độ năng lực khác nhau. Kế hoạch dạy học LG rất linh hoạt, có tính sáng tạo và mang dấu ấn của mỗi cá nhân. Vì vậy, GV có thể thay đổi thứ tự các tiết học trong ngày, các bài học trong tuần, không theo kế hoạch dạy học chung của nhà trường nhưng vẫn đảm bảo số bài, số tiết đã được quy định trong tuần của chương trình quốc gia. Công việc này, được hoàn tất do chính GV dạy LG. Còn kế hoạch dạy học cho một tiết dạy ở lớp đơn, người ta thường dùng từ: Giáo án. Giáo án là kế hoạch dạy một tiết học cho một nhóm đối tượng. Nhưng ở LG khi xây dựng kế hoạch cho một tiết dạy, GV phải xây dựng các mục tiêu, các nội dung dạy học cho nhiều nhóm đối tượng khác nhau và cũng phải hướng tới các năng lực khác nhau của HS, được gọi là kế hoạch dạy học.

- Bồi dưỡng cho GV về cách thức xây dựng kế hoạch dạy học trong đó cần hướng dẫn cho GV về cách sắp xếp (cách ghép) các môn học. Chẳng hạn: (i) Ghép các nhóm đối tượng khác nhau học các môn học khác nhau. Ví dụ: Trình độ A học môn Toán, trình độ B học Tiếng Việt; (ii). Ghép các nhóm đối tượng học các bài học theo các phân môn của một môn học. Ví dụ: Trình độ A học phân môn Tập đọc, trình độ B học phân môn Tập làm văn; (iii). Ghép các nhóm đối tượng học chung một môn học nhưng các trình độ khác nhau phải đạt tới những mục đích, yêu cầu khác nhau và nhằm hướng tới sự phát triển các năng lực; Sau đó hướng dẫn cho GV dạy LG về cách thức xây dựng kế hoạch dạy học với những yêu cầu về nội dung như:

- GV cần liệt kê tổng số tiết học (của tất cả các môn), số tiết học cho một môn học trong cả tuần đó, trình tự các tiết học theo yêu cầu đối với mỗi nhóm đối tượng trong LG.

- Những môn học đòi hỏi sự tập trung cao của HS nên được bố trí rải ra các ngày trong tuần, tránh dồn tập trung vào một ngày. Những môn này, cũng cần được sắp xếp vào những thời gian thích hợp, phù hợp với đặc điểm tâm sinh lý của HS tiểu học trong một buổi học, ví dụ không nên xếp môn Toán vào tiết cuối cùng của buổi học. Những môn học, tiết học ngoài trời cần tính đến đặc điểm thời tiết của địa phương.

- Xây dựng kế hoạch dạy học tiếp cho các nhóm đối tượng còn lại. Trong khi sắp xếp ở những nhóm đối tượng sau này, cần lưu ý: (i). Đối chiếu với những môn học, bài học đã xếp ở nhóm đối tượng trước, ghép những môn học cần sự tập trung nhiều của HS như Tiếng Việt, Toán, với những môn học khác như Nghệ thuật, Cuộc sống quanh ta (được gọi trong chương trình mới),...; ghép những giờ bài học mới với những giờ học luyện tập, ôn tập, thực hành; Với những môn học như Giáo dục thể chất hay Hoạt động trải nghiệm sáng tạo có đặc thù là thường diễn ra ở ngoài lớp học, hoặc môn Nghệ thuật không khí lớp học ở trạng thái "động", nên sắp xếp học chung các môn này giữa các nhóm đối tượng để dễ theo dõi hoặc hạn chế sự ảnh hưởng giữa các nhóm đối tượng. Ví dụ: Sắp xếp các nhóm đối tượng cùng học giờ Giáo dục thể chất hoặc cùng học giờ Nghệ thuật; (ii). Những môn học như Cuộc sống quanh ta, Giáo dục lối sống có những chủ đề có nội dung liên thông, có tính đồng tâm cũng có thể bố trí học chung nhằm gắn kết các trình độ trong lớp thành khối thống nhất, phát huy sự tương trợ giúp đỡ của nhóm trình độ lớn với nhóm trình độ bé.

- Rà soát lại toàn bộ kế hoạch dạy học đã lập và chỉnh sửa lại những chỗ chưa phù hợp.

- Hướng dẫn cho GV khi đã lập được kế hoạch dạy học cần phải đảm bảo: (i). Đầy đủ số tiết học, môn học, bài học và các quy định về chuyên môn của Bộ Giáo dục và Đào tạo; (ii). Thực thi, tạo điều kiện thuận lợi nhất cho GV khi tổ chức các hoạt động học tập trong LG, thể hiện một cách sắp xếp khoa học, hợp lý giữa các môn học, bài học giữa các nhóm trình độ/năng lực trong LG; (iii). Phù hợp với cơ sở vật chất của lớp học, đồ dùng dạy học, đối tượng HS (chú ý tới các năng lực) và điều kiện tự nhiên, xã hội của địa bàn lớp đóng.

Lưu ý: Cần lưu ý khi bồi dưỡng cho GV trong quá trình thực hiện kế hoạch dạy học LG đã xây dựng, người GV có thể thay đổi, vận dụng linh hoạt bản kế hoạch này để nó trở nên phù hợp hơn, khả thi hơn, đáp ứng được yêu cầu thực tiễn của lớp học.

4.2. Bồi dưỡng cho giáo viên tiểu học vùng dân tộc thiểu số về kĩ thuật dạy học theo nhóm nhỏ

Ở LG trong đó chú ý đến bồi dưỡng cho GV nắm được cách chia nhóm; phát triển các năng lực (quản lí nhóm) của các nhóm trưởng; phát triển năng lực tự học

của HS LG (năng lực tự học cá nhân, tự học nhóm đôi, nhóm 4); và bồi dưỡng quản lí học tập theo nhóm. Mục đích của nội dung bồi dưỡng này giúp GV không chỉ nhằm đảm bảo được cách quản lí dạy học LG tốt mà còn hướng tới sự phát triển năng lực của HS thể hiện năng lực tự chủ, quản lí nhóm, năng lực giải quyết vấn đề,...

4.3. Bồi dưỡng về kĩ thuật thiết kế phiếu học tập của lớp ghép

Sẽ là cần thiết khi bồi dưỡng về kĩ thuật thiết kế phiếu học tập của LG cho GV, bởi tài liệu sách giáo khoa (SGK) hiện hành chưa phải là tài liệu phù hợp cho việc dạy học ở LG nên chưa phù hợp để rèn HS tự học. Vì vậy, GV cần biết cách thiết kế các hoạt động học tập trong từng bài học (giáo án) theo hướng yêu cầu HS tự học. Chẳng hạn: GV cần thiết kế các phiếu học tập để HS tự học theo SGK. Phiếu học tập gồm các yêu cầu và hướng dẫn thực hiện cho một nhiệm vụ, hoạt động học tập nào đó. HS lần lượt thực hiện các yêu cầu trong phiếu học tập theo một quy trình chặt chẽ dưới sự điều hành của nhóm trưởng: Học cá nhân - Học theo nhóm cặp đôi - Học theo nhóm 4. Phiếu học tập nên thực hiện theo đơn vị tiết học nhưng nó không thay thế SGK. GV sẽ thiết kế các hoạt động của giờ học thành các lệnh, các hướng dẫn và yêu cầu thực hiện. HS căn cứ vào phiếu học tập đó để thực hiện các nội dung bài học trong SGK.

4.4. Bồi dưỡng về kĩ thuật xây dựng kế hoạch bài học lớp ghép

Trong LG, GV phải làm việc với 2 hoặc nhiều nhóm trình độ, HS trong cùng một khoảng thời gian, không gian nhất định và thực hiện các hoạt động để đạt được mục tiêu bài học đã đề ra cho mỗi nhóm trình độ. Đây chính là điểm khác biệt của LG so với lớp đơn và cũng chính là khó khăn của người GV dạy học LG.

Cũng như kế hoạch bài học lớp đơn, kế hoạch bài học LG phải phản ánh được mục tiêu của bài học, sự chuẩn bị đồ dùng dạy học của GV và HS, các hoạt động dạy học, ... Tuy nhiên, để các nhóm trình độ có thể tiến hành quá trình dạy và học một cách đồng bộ, không lãng phí thời gian, kế hoạch bài học LG phải được thiết kế như một bản kế hoạch hoạt động của GV và HS. Nó phản ánh sự phối hợp nhịp nhàng giữa các hoạt động, giúp GV tổ chức, điều hành và kiểm soát được các hoạt động của các nhóm trình độ, hoạt động của nhóm học tập và hoạt động của từng cá nhân.

Trong LG, các nhóm trình độ phải tự tiến hành các hoạt động học tập để giải quyết những nhiệm vụ học tập do GV giao. Chính vì thế, để HS tự học tập có hiệu quả, GV phải giao nhiệm vụ cho HS một cách rõ ràng, cụ thể, và hướng dẫn HS học tập cá nhân hay theo nhóm, cách hợp tác với nhau để thực hiện nhiệm vụ. Và vì thế, với nội dung này GV dạy LG cần được bồi dưỡng.

Lưu ý rằng, trong quá trình thực hiện bài học, các hoạt động đã xây dựng trong kế hoạch bài học không áp dụng một cách cứng nhắc mà hết sức linh hoạt, có những thay đổi so với dự kiến để đáp ứng nhu cầu, khả năng của HS, phù hợp với các tình huống nảy sinh trong

giờ học.

Ví dụ:

		Nhóm trình độ...	Nhóm trình độ...
Tên bài			
Mục tiêu		- Kiến thức - Kỹ năng - Thái độ	- Kiến thức - Kỹ năng - Thái độ
Đồ dùng dạy học		- GV - HS	- GV - HS
CÁC HOẠT ĐỘNG DẠY HỌC CHỦ YẾU			
Thời gian (phút)	Hoạt động	Tên hoạt động - Các bước tiến hành	Tên hoạt động - Các bước tiến hành

Ngoài ra, khi bồi dưỡng những nội dung trên cũng cần chú ý đến các hình thức tổ chức bồi dưỡng và các điều kiện thực hiện để làm sao đạt hiệu quả, mỗi khoá bồi dưỡng không quá dài, làm ảnh hưởng tới việc dạy học của GV. Chú trọng tới điều kiện học tập của GV như đi lại, ăn ở, nhu cầu học tập,... Và cũng cần chú ý tới các năng lực nghề nghiệp tiếp nhận kiến thức bồi dưỡng và sự chuyển biến kết quả phát triển các năng lực của HS sau khi GV được bồi dưỡng.

5. Kết luận

Có thể thấy, LG tồn tại ở nhiều quốc gia trên thế

giới, đối với các nước đang phát triển, trong đó có Việt Nam. LG là một giải pháp để đảm bảo cơ hội tiếp cận giáo dục cho trẻ em ở vùng có điều kiện phát triển giáo dục gặp nhiều khó khăn. Để nâng cao chất lượng dạy học cho HS trong môi trường LG, đáp ứng yêu cầu đổi mới giáo dục và yêu cầu đặc thù vùng miền, thì cần có những giải pháp tác động mạnh mẽ về nhiều phương diện mà trước hết GV dạy LG cần phải được bồi dưỡng tốt hơn về các kĩ thuật dạy học LG.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

[1]. Bộ Giáo dục và Đào tạo - Dự án Giáo dục lớp ghép và song ngữ, (2000), *Giáo dục lớp ghép và song ngữ ở trường tiểu học Việt Nam*, NXB Giáo dục, Hà Nội.

[2]. Đề tài cấp Bộ, mã số B2007-40-02, *Nghiên cứu giải pháp nâng cao chất lượng dạy - học lớp ghép vùng dân tộc thiểu số*.

[3]. Nhiệm vụ cấp Bộ, mã số B2013-37-26NV, *Mô hình trường tiểu học dân tộc khu vực miền núi phía Bắc giai đoạn đổi mới căn bản toàn diện nền giáo dục Việt Nam*.

[4]. Nhiệm vụ cấp Viện, mã số V2016-05NV, *Đề xuất một số nội dung và hình thức giáo dục đặc thù theo định hướng phát triển năng lực học sinh cho giáo viên tiểu học vùng dân tộc thiểu số*.

[5]. *Nghị quyết 88/2014/QH13 về Đổi mới chương trình, sách giáo khoa phổ thông*.

TECHNIQUES FOR TEACHING INTEGRATED CLASSES AND NECESSARY CONTENTS TO ENHANCE PRIMARY SCHOOL TEACHERS IN ETHNIC MINORITY AREAS TOWARDS THE REQUIREMENT OF EDUCATIONAL REFORM

Tran Thi Yen
The Vietnam Institute of Educational Sciences
Email: yenttdt@yahoo.com

Abstract: *Integrated class- a form of specialized teaching in ethnic minority areas, has been existed in Vietnam for decades. Research findings and educational practices confirm its important role and contribution in the development of education in ethnic minority areas. Although it is determined to last for a long time, this form is facing many shortcomings, especially its quality of teaching and learning. The article points out techniques for teaching integrated classes and recommends some contents of enhancing primary school teachers in ethnic minority areas according to the requirement of educational reform.*

Keywords: *Techniques; integrated classes; primary school teachers; ethnic minority people.*